

Szakolczay Lajos

A kozmoszba belesimulok

Elekes Emma (1932–2019)

Baráti ajándékként kaptam egy DVD-t, amelyen egy tündéri öregasszony, a hetvenkilenc éves Elekes Emma mondta el, ízig-vérig beleélve magát a szerepbe, egy másik öregasszony, a nyolcvanöt éves Polcz Alain búcsújának a végzetlen, ugyan szeretet-napsugarával megérintő, de mégis csak szívszorító fájdalmát. A darabot, jobbára felolvasás színházi jelleggel, az a szatmárnémeti színház-mindenes, Szugyiczky István szerkesztette-rendezte – pontosabban, Polcz Alain *Nem trap-polok tovább* című művének adaptálásával vitte színpadra –, akinek több rend-hagyó, nálunk is pódiumra került megidézést (Ady Endre, Dsida Jenő) köszönhe-tünk. A 2011-es előadás maga volt a csoda.

Csoda, mert egy olyan színésznőt szólított színpadra, aki ugyan ötvenhét éves ko-rában, a mostoha körülmények és zaklatások miatt, nyugdíjba vonult, ám az eljátszott százharminc szerepben, többek közt, olyan klasszikus főhősök kötődnek hozzá, mint Ophelia, Tóth Flóra, Nyina, Nóra, Elektra, Mása, Orbánné. Spiró György *Csirkefejé-nek* Vénasszonya, hihetetlen, mintha templomban volnánk, általa igazult meg.

Elekes Emma évfolyamtársaival és a nem mindennapi tehetségű Harag György-gyel színház-alapító is volt. A nagybányai sarjadást a szatmárnémeti szárba szök-kenés övezte. A romániai forra-dalom után hiába „takarékoskodtak” a tehetségé-vel, a csönd csak érlelte benne az alakító erőt. Amikor Polcz Alain önéletírásának hőségét, az idős hölgy lélegzését, emlékezetkihagyását is utánozva, magára vette – *Isten Önnel...* címmel ment a pódiumjáték –, hihetetlen érzékenységgel mutatta meg a szelle-mében száguldozó, ám a betegség (rák) nyűgeit alig elviselni tudó rusnya test kiszolgáltatottságát.

A kolozsvári születésű Polcz Alain, a pszichológus, az író, a tanatológia magyar-oroszági megteremtője Mészöly Miklós felesége volt. „Búcsúbeszédében”, amelyet diktálás után az egyik barát vetett papírra, a személyes kálvária mellett főképp az akkor már halott férj emlékezetének a megőrzé-sére (akit az agyonszeretéssel, innen a bűntudat, szinte megfojtott: „ellene dolgoztam, magamért!”) tevődött a hangsúly (Szekszárd, Múzeum, PIM, Mészöly-nap, Mészöly-díj, stb.). Ő búcsúzik a nap-fénytől, a földtől, a virágoktól, de amikor újraolvassa Miklós írásait, va-lósággal megifjodik. Eszébe jut 1956 tragikus ősze – együtt voltak a temetőben –, a születésnap, barátokkal megfényesített megannyi ünnep („gyász nélkül élek Miklóssal”), a férj fájdalomtűrő képessége, a saját születésnapjára kapott Öt stáció (leglényegesebb pontja: „test, szellem, lélek”).

Fáj a gerince, alig tud járni, később a fotelból fölállni, irtózik az idegen (jó barát) segítette fürdéstől, örül, hogy egyedül rá tud ülni a szobavécére – mind, mind a test megaláztatása. Könnyen felejt is, de valaha akárcsak férjét, az Istennel való birkózás izgatja. Mikor szembesül a tükörben az öreg test csúnyaságával, valóság-gal földerül: olyan csúnya, hogy már szinte szép. Micsoda madár, dúdolgatja az éneket, és nincs nagyobb öröme, személyes hazaszeretet-hitvallás, amikor meg-tudja, hogy kicsi segítője erdélyi kaszáslevest hoz ebédre.

A pódium berendezése egyszerű: egy asztal, népművészeti terítővel, rajta csé-sze, egy fotel, hátpárnával, amelyben a színész ül. Az asztalon a fájdalom-szöveg kézírata, amelyet – félig kívülről mondván a szöveget – Elekes Emma úgy lapozgat, hogy beleborzadunk. Ilyen öreg tündért, jóllehet színházba járó vagyok, még nem láttam. Ahogyan a keze fejével, a szemüvegével, a sírás közeli állapotokkal, a jajga-tással, egyszóval a hangjával játszik, abban angyali türelmű méltóság van – a lélek röptetése. A jól megválasztott zene is (fúvósok, hegedű, csengő) segíti az *állapot* lírai-drámai kisugárzását.

Elekes Emma a közelmúltban legnagyobb fájdalmunkra, miként mondotta volt hőségének szavával, a kozmoszba belesimult. Sírjak, dörömböljek, rimáncodjak, szé-gyenkezzek? Még Jászai Mari-díjat sem kapott.